

KICHIK HAJMLI NASRIY JANRLAR TIZIMIDA DRABBLARNING O'RNI

Sadullayeva Nigora

Osiyo Texnologiyalar Universiteti

O'zbek tili va adabiyoti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18789694>

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy adabiyot taraqqiyoti jarayonida kichik hajmli nasriy janrlar tizimida drabble janrining o'rni va estetik-poetik xususiyatlari tadqiq etiladi. Jamiyat hayotining jadallashuvi va axborot oqimining ortishi sharoitida ixcham, ammo mazmunan zich badiiy matnlarga bo'lgan ehtiyoj kuchaygani ta'kidlanadi.

Maqolada drabblarning hajmiy cheklovlari, semantik zichligi, poetik minimalizm tamoyillariga asoslanganligi hamda syujet, konflikt va kompozitsiya masalalarining o'ziga xosligi tahlil qilinadi. Drabble janri hikoya, novella, miniatyura va flash-fiction kabi kichik hajmli nasriy shakllar bilan qiyosiy jihatdan yoritilib, uning mustaqil poetik hodisa sifatidagi belgilari aniqlanadi. Tadqiqot natijalari drabblarning zamonaviy adabiyotda ixchamlik orqali chuqur estetik ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lgan muhim janr ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kichik hajmli nasr, drabble, poetik minimalizm, semantik zichlik, zamonaviy adabiyot, flash-fiction, miniatyura, syujet va kompozitsiya, subtekst, ramziy ma'no.

Zamonaviy adabiyot taraqqiyoti jarayonida kichik hajmli nasriy janrlar alohida estetik va poetik ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyat hayotining jadallashuvi, axborot oqimining keskin ortishi hamda o'quvchi tafakkurida qisqa, lekin mazmunan zich matnlarga bo'lgan ehtiyojning kuchayishi adabiyotda ixcham nasriy shakllarning faollashuviga olib keldi. Shu jarayonda hikoya, novella, miniatyura, esse, flash-fiction kabi janrlar bilan bir qatorda drabble deb ataluvchi nihoyatda qisqa nasriy shakl ham adabiy amaliyotga kirib kelib, badiiy tafakkurning yangi imkoniyatlarini namoyon etmoqda.

Kichik hajmli nasriy janrlar tizimida drabblarning o'rni masalasi adabiyotshunoslikda nisbatan yangi tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Drabble hajman cheklangan bo'lishiga qaramay, badiiy fikrning yuqori darajadagi konsentratsiyasi, syujet va obrazning minimal vositalar orqali ifodalanishi, ramziy va subtekstual ma'nolarning ustuvorligi bilan ajralib turadi.

Shu jihatdan u nafaqat hikoya va novellaga, balki miniatyura va flash-fiction kabi zamonaviy kichik janrlarga yaqin turadi, ayni paytda o'ziga xos poetik belgilari bilan ulardan farqlanadi. Kichik hajmli nasriy janrlar adabiyot tarixida muhim estetik va badiiy hodisa sifatida shakllangan bo'lib, ular ixchamlik, mazmuniy zichlik va ifoda aniqligi bilan ajralib turadi.

Adabiyotshunoslikda kichik hajmli nasr tushunchasi, avvalo, matn hajmining cheklanganligi bilan emas, balki badiiy fikrning maksimal darajada siqilgan, konsentratsiyalashgan shaklda ifodalanishi bilan izohlanadi.

Bunday asarlarda voqea keng tasvirlanmaydi, ortiqcha tafsilotlarga berilmaydi, balki muhim badiiy nuqta, bir holat yoki ruhiy kechinma markazga chiqariladi. Shu sababli kichik hajmli nasr o'quvchidan faol idrok, badiiy ishoralarni anglay olish qobiliyatini talab qiladi.

Bunday hajmli nasriy janrlar tizimiga hikoya, novella, miniatyura, esse, Flash-fiction kabi shakllar kiradi. Hikoya voqeaviylikka asoslangan bo'lib, muayyan hayotiy holatni qisqa va lo'nda tarzda yoritadi. Novella esa keskin syujet burilishi va yakuniy effektga urg'u berishi bilan ajralib turadi. Miniatyura badiiy tafakkurning eng ixcham shakli bo'lib, ko'pincha lirik kayfiyat, ramziy ma'no va tasviriylilik ustuvor bo'ladi.

Esse subyektiv fikr va muallif munosabatini erkin ifodalash imkonini bersa, flash-fiction va unga yaqin shakllar zamonaviy adabiyotda tezkor idrok va qisqa matn madaniyati bilan bog'liq holda rivojlanmoqda. Bu janrlarning barchasini birlashtiruvchi jihat - badiiy fikrning intensivligi va semantik zichligidir.

Drabble janri zamonaviy kichik hajmli nasriy shakllar orasida eng ixcham, ammo mazmunan eng zich janrlardan biri sifatida shakllangan. Uning kelib chiqishi, avvalo, badiiy tajriba va poetik minimalizmga bo'lgan ehtiyoj bilan bog'liq bo'lib, adabiyotda fikrni imkon qadar qisqa, aniq va ta'sirchan ifodalash tamoyiliga asoslanadi. Drabblarning asosiy belgisi qat'iy hajmiy cheklov bilan birga, badiiy mazmunning yuqori darajada konsentratsiyalashganligidir.

Mazkur janrda har bir so'z funksional yuklama kasb etadi, tasviriy ortiqchalik va keng tafsilotlarga o'rin qolmaydi. Shu sababli drabble adabiy matnning eng ixcham, ammo intellektual jihatdan murakkab shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Drabblarning hajmiy chegaralari ularning poetik tabiatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Hajmning cheklanganligi kompozitsion tuzilishga bevosita ta'sir ko'rsatib, matnda syujetning siqilgan, lekin mantiqan puxta shaklda qurilishini taqozo etadi. Drabble kompozitsiyasi ko'pincha bitta holat, bir lahza yoki bitta fikr atrofida markazlashadi. Kirish, rivoj va yakun an'anaviy tarzda ajralib ko'rinmasligi mumkin, biroq ichki kompozitsion yaxlitlik saqlanadi.

Bunday tuzilma o'quvchidan matnni faol talqin qilishni talab qiladi. Drabblarda syujet va konflikt masalasi ham o'ziga xos tarzda hal etiladi. Ko'pincha ochiq konflikt emas, balki ichki ziddiyat, ruhiy qarama-qarshilik yoki yashirin keskinlik asosiy badiiy harakatni tashkil etadi.

Yakun esa kutilmagan, ramziy yoki ochiq bo'lib, o'quvchini mushohadaga undaydi. Shu jihatdan drabble syujetdan ko'ra ma'no va ta'sir kuchiga tayanadigan janr sifatida kichik hajmli nasriy janrlar tizimida alohida o'rin egallaydi.

Drabblar kichik hajmli nasriy janrlar tizimida o'ziga xos, mustaqil poetik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Ular hajman nihoyatda ixcham bo'lishiga qaramay, badiiy mazmunning yuqori darajada zichlashgan shaklini taqdim etadi. Shu jihatdan drabblarni hikoya va novella bilan qiyoslaganda, avvalo, syujet qurilishi va voqeaviylik darajasidagi farqlar ko'zga tashlanadi.

Hikoya va novella odatda aniq voqea rivoji, qahramonlar harakati va muayyan dramatik chiziqqa ega bo'lsa, drabblarda voqeadan ko'ra holat, lahza yoki ichki kechinma ustuvor bo'ladi.

Novellaga xos keskin syujet burilishi drabblarda ko'pincha yashirin, ramziy shaklda namoyon bo'lib, o'quvchi tafakkurida yakuniy ma'no sifatida shakllanadi. Drabblarning miniatyura va Flash-fiction janrlari bilan yaqinligi ularning ixchamligi va badiiy fikrning siqilgan shaklda ifodalanishida namoyon bo'ladi. Miniatyura singari drabblar ham ko'pincha lirik ohang, ramziy tasvir va obrazli ifodaga tayanadi.

Biroq miniatyurada tasviriylik va kayfiyat yetakchi bo'lsa, drabblarda semantik yuklama va ma'no intensivligi ustuvorlik qiladi. Flash-fiction esa voqeaviylikka moyil bo'lib, qisqa syujet asosida quriladi, drabblar esa syujetdan ko'ra g'oya va ichki ziddiyatga ko'proq tayanadi. Shu jihatdan drabble ushbu janrlar orasida o'ziga xos o'rta holatni egallaydi.

Poetik minimalizm va semantik zichlik nuqtayi nazaridan drabblar kichik hajmli nasriy janrlar tizimining eng konsentrlashgan shakli hisoblanadi. Unda har bir so'z, har bir jumla alohida badiiy vazifa bajaradi, subtekst va ramziy ma'no muhim o'rin tutadi. Natijada drabblar zamonaviy adabiyotda ixchamlilik orqali chuqur estetik ta'sirga erishish imkonini beruvchi muhim janr sifatida qaraladi.

Zamonaviy adabiyot taraqqiyoti jarayonida kichik hajmli nasriy janrlar tizimi badiiy tafakkurning muhim va faol sohalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Jamiyat hayotining jadallashuvi, axborot oqimining ko'payishi va o'quvchi ongida ixcham, lekin mazmunan zich matnlarga bo'lgan ehtiyojning ortishi ushbu janrlarning estetik ahamiyatini yanada kuchaytirdi.

Hikoya, novella, miniatyura, esse va flash-fiction kabi shakllar bilan bir qatorda drabble janrining shakllanishi va faollashuvi adabiyotda poetik minimalizm tamoyilining mustahkamlanayotganidan dalolat beradi.

Drabble kichik hajmli nasriy janrlar tizimida o'ziga xos, mustaqil poetik hodisa sifatida alohida o'rin egallaydi. Uning asosiy xususiyati qat'iy hajmiy cheklov doirasida badiiy mazmunning yuqori darajada konsentratsiyalashgan holda ifodalanishidir. Drabblarda syujet va voqeaviylik ikkinchi planga chiqib, ichki holat, ruhiy ziddiyat, ramziy ma'no va subtekst ustuvorlik qiladi. Bu esa o'quvchini matnni faol idrok etishga, yashirin ma'nolarni mushohada qilishga undaydi.

Drabble janrining hikoya, novella, miniatyura va Flash-fiction bilan qiyosiy tahlili uning badiiy imkoniyatlari va poetik tabiatini yanada aniqlashtiradi. U syujetga tayanadigan hikoya va novelladan farqli ravishda holat va lahzani markazga chiqaradi, miniatyura va Flash-fictiondan esa semantik zichlik va intellektual yuklama darajasi bilan ajralib turadi. Shu jihatdan drabble kichik hajmli nasriy janrlar tizimida ixchamlik va mazmuniy chuqurlikning eng yuqori darajada uyg'unlashgan shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, drabble zamonaviy adabiyotda yangi poetik izlanishlar, badiiy tajribalar va ifoda imkoniyatlari uchun qulay maydon bo'lib, kichik hajmli nasrning estetik salohiyatini kengaytiradi. Uning janr sifatida mustahkamlanishi va tadqiq etilishi zamonaviy adabiyotshunoslik uchun dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Куронов Д. Адабиёт назарияси асослари. – Тошкент: Akademnashr, 2018. – 320 б.
2. Хотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшуносликка кириш. – Тошкент: Ўқитувчи, 2007. – 368 б.
3. Умуров Х. Адабиёт назарияси. – Тошкент: Sharq, 2004. – 272 б.
4. Lodge D. The Art of Fiction. – London: Penguin Books, 1992. – 256 p.
5. Thomas S. Flash Fiction: A Guide. – New York: W. W. Norton & Company, 2019. – 240 p.
6. May C. E. Short Story Theories. – Athens: Ohio University Press, 1994. – 360 p.
7. Hunter A. The Cambridge Introduction to the Short Story in English. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 180 p.